

Невян Митев / Nevyan Mitev

ПОХОДИТЕ НА ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК (1443–1444) В ПОЛСКАТА ИСТОРИОГРАФИЯ ОТ ХХ ВЕК

The campaigns of Vladislav Varnenchik (1443–1444) in the Polish historiography of 20th century

Summary: In this paper I will discuss the Polish historiography from 20 century dedicated to the campaigns of Vladislav Varnenchik (1443–1444). It is not possible to be found all publications about the topic, because they are too many, so the author presents the most important monographs, conference proceedings, articles and studies.

It is obviously that the topic is well represented and exactly the polish historiography of 20th century wrote one of the most significant researches. This is normal, because Vladislav III Yagiellonchik is primarily a Polish ruler. In my opinion, the Bulgarian and Polish historians have given the most significant contribution in the development of problems.

Key words: Vladislav Varnenchik, battle of Varna, campaign, polish historiography.

В друго свое изследване представих обзор на българските изследвания за походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г.¹ В настоящата разработка ще разгледам и другата най-значима историография от ХХ в. по въпроса – полската. Не е възможно да се издирят абсолютно всички публикации, тъй като те са твърде много на брой. Затова авторът ще представи основните монографични изследвания, тематични сборници и по-важните студии и статии.

Прегледът трябва да започне с изследването на Ян Гжегожевски, в което авторът твърди, че гробът на крал Владислав се намира край четвъртия километър на шосето от Варна за Добрич². По-късно това твърдение бе оборено от братя Шкорпил, като авторите доказаха, че всъщност това е гробът на главнокомандващия на левия османски фланг – Караджа паша³.

Най-значимите проучвания по въпроса в полската историопис са направени през първата половина на ХХ в. Дължим ги на двама световноизвестни учени, които водят десетилетни спорове помежду си. Това са Ян Домбровский и Оскар Халецки. Без съмнение, всеки един изследовател по темата трябва да е запознат с техните изследвания. Първото обобщено проучване по темата е направено от Ян Домбровский, което е актуално и до днес. Авторът анализира всички известни до този момент извори – полски, унгарски, италиански и т.н. В първа глава Домбровский разглежда събитията непосредствено преди избора на крал Владислав за унгарски владетел. Проследява политиката на кардинал

Збигнев Олешницки относно Чехия и Унгария и кандидатурата на младия полски крал за техен владетел. Във втора глава авторът представя подробно самата коронация на Владислав III Ягелончик за унгарски крал. Трета глава е посветена на гражданската война в Унгария от периода 1440–1442 г. между групировките на младия крал и кралица Елжбета. В четвърта глава е разгледано мирното споразумение между двете страни и смъртта на кралицата. В пета глава е проследен „Дългият“ поход от 1443 г., като авторът последователно разглежда събитията от 1439 г., военните кампании на Хуняди от 1441–1442 г. и последвалата коалиция на обединената християнска армия срещу османските нашественици. В шеста глава авторът разглежда детайлно дипломатическата обстановка след „Дългия“ поход, подписването на Сегедския мирен договор и подробно описва втория поход на обединената коалиционна армия, който завършва със загубата при Варна на 10 ноември 1444 г. и смъртта на полско-унгарския владетел. Домбровски прави задълбочен анализ на причините, довели до поражението на християнската коалиция. В заключение авторът пояснява, че не е правдоподобно вината за загубата при Варна да се хвърля само върху младия крал. Изследователят счита, че вина за катастрофата при Варна имат също Хуняди и коалиционните партньори. Книгата на Ян Домбровски е изключително ценна за всеки един изследовател по темата. Като цяло това е едно доста подробно изследване, което трябва да полага основите на всяко едно ново проучване⁴. Сред малкото забележки, които могат да бъдат отправени, може да се посочи фактът, че авторът датира „Дългия“ поход само в 1443 г. Действително, военните действия се водят и в началото на 1444 г. и това даде основание на Х. Коларов да датира кампанията в 1443–1444 г.⁵ Друг пропуск на изследването е, че авторът не е използвал изследванията на братя Шкорпил и Георги Димитров⁶. Тези проучватели към настоящия момент са имали много добра представа за ситуацията, тъй като са работили на терен и са съчетали археологическите данни с писмените източници.

Следващото важно изследване по темата е направено от Оскар Халецки⁷. Може би най-съществената част от него е препубликуването на писмата на Кириак от Анкона. Първият, който въвежда в научно обръщение тези източници, е Франсиск Пал⁸. В своето изследване Халецки преподрежда хронологическия ред на писмата. Една от най-съществените дискусии, която се води по това време в научните среди, е дали крал Владислав е действително клетвонарушител, след като е погазил договореностите от Сегедския мир. Към този въпрос отношение има още един блестящ учен от този период – Антони Прохаска. Той пръв поставя под съмнение подписването на Сегедския мирен договор от краля, което автоматично го оневинява. Въз основа на критичен анализ на изворите по въпроса, авторът заключава, че Бранкович и Хуняди са подписали споразумение с турците един месец преди Сегед и анулирането на договореностите от 4 август се отнася именно към тях⁹. Тази идея на Прохаска бе отхвърлена от Ян Домбровски¹⁰. Въз основа на вече споменатите писма на

Кириак от Анкона обаче Оскар Халецки я подкрепя¹¹. Тук няма да се ангажирам с мнение по въпроса, тъй като и това не е цел на настоящата работа, но само ще упомена, че данните от този източник съвпадат със сведенията от османския извор „Писание за верските битки на султан Мурад син на Мехмед хан“¹².

Друго монографично изследване за събитията от 1443–1444 г. е направено от Едуард Потковски¹³. Книгата е част от поредицата „Исторически битки“. В първата част от проучването авторът разглежда образуването на османската държава, нашествието на турците на Балканите, превземането на полуострова от нашествениците, реакцията на Европа, кризата в Османската държава в началото на XV в. и последвалата стабилизация. Втората част е посветена на крал Владислав Варненчик. Тук авторът разглежда външната политика на владетеля, неговата коронация за унгарски крал и гражданската война, която избухва в Унгария. В третата част са описани политиките на Полша и Унгария спрямо османската опасност в края на XIV–XV в., военните действия на Хуняди от началото на 40-те години, Дългия поход от 1443 г., Сегединския договор и битката при Варна от 10 ноември 1444 г. Лека бележка тук трябва да се отправи отново към датирането на първата антиосманска кампания в 1443 г. По-горе отбелязах защо трябва да се счита, че тя се е провела през 1443–1444 г. Искам да подчертая факта, че авторът използва термина „унгарска експедиция на Балканите“, отнасящ се до „Дългия“ поход. Това мнение на Потковски е правилно, тъй като добре известен факт е, че по-голямата част от армията на краля и при двете експедиции се състои от унгарски войници. Книгата на Едуард Потковски е придружена с богат илюстративен материал, включително рисунки и гравюри на различните войници от армията, което дава възможността на читателят да види нагледно какво е било въоръжението и снаряжението през тази епоха.

Една от най-популярните книги по темата в полската историопис е тази на Винценти Свобода¹⁴. Макар и изследването да е по-скоро с популяризаторска насоченост, авторът е направил едно стойностно проучване. Всъщност, това е и една от най-често използваните книги в полската историография по темата. Свобода разглежда детайлно османското нашествие на Балканите и превземането на България, унгарската активност спрямо нашествениците, състоянието на Европа непосредствено преди походите от 1443–1444 г. и преговорите между отделните държави и владетели, гражданската война в Унгария, сключването на флорентинската уния през 1439 г. Детайлно са проследени двата похода от 1443 и 1444 г. Силно впечатление прави фактът, че авторът е запознат с българската историография по въпроса. Свидетелство за това е, че той използва картата на Стефан Недев за маршрута на кръстоносната армия след Никопол през есента на 1444 г. Винценти Свобода е и изследователят, който прави рецензия на полски език на „Паметна битка на народите“, където е цитирал всички изследвания на Христо Коларов по въпроса и някои проучвания на други водещи български учени¹⁵. Няма съмнение, че полският автор е добре информ-

миран за българските изследвания и затова не е изненада, че те са използвани в неговото проучване. Книгата „Варна 1444“ е богато илюстрирана. Както отбелязах по-горе, изследването е по-скоро научнопопулярно, но въпреки това си остава едно от най-стойностните проучвания по въпроса.

През 1996 г. Карол Олейник издава своята книга „Владислав III Варненчик (1424–1444)”¹⁶. В това изследване авторът проследява житейския път на полския владетел – неговите ранни години, коронацията му за полски крал, а сетне и за унгарски владетел, гражданската война в Унгария, както и походите от 1443–1444 г. Олейник подробно се спира на легендите за оцеляването на крал Владислав след битката при Варна. Авторът разглежда значително количество източници по въпроса в периода от битката при Варна (т.е. XV век) до XX в. Самият той обаче не е склонен да приеме никоя от тях и смята, че кралят загива в сражението от 10 ноември. В заключението си Олейник завършва с изречението, че отчаяният ход на владетеля на бойното поле му спечелва известност и слава, с която не може да се похвали никой друг от полските крале. Книгата на Карол Олейник представя един цялостен поглед върху живота и делото на Владислав III Ягелончик (Варненчик). Това проучване трябва да се използва от изследователите по темата.

До този момент в полската историография са издадени два тематични сборника. Единият от тях е преведен на български и бе коментиран от мен на друго място¹⁷, затова няма да се спирам тук на него. Другият все още не е превеждан и използван от българските изследователи. В него са поместени материалите от конференцията, проведена се в Ягелонския университет на 14–15 ноември 1994 г. по случай 550 години от битката при Варна¹⁸. Първата статия е на Йежи Вирузумски, който разглежда състоянието на Полша по време на управлението на крал Владислав Варненчик¹⁹. Кшищоф Бачовски изследва отношението на леполдинската линия на Хабсбургите към унгарския престол след смъртта на Албрехт II през 1439 г.²⁰ Войчех Мрук проследява политиката на Филип Добрия срещу турската агресия (1419–1444)²¹. Станислав Срока проучва турско-унгарските мирни преговори през 1444 г. въз основа на най-новите унгарски изследвания (към него момент)²². Йежи Хаузински се спира на възобновяването на османската държава след гражданската война в началото на XV в. и нейната военна организация²³. Гюнтер Принцинг прави анализ на края на византийска поема за сражението при Варна²⁴. Мачей Саламон представя отношението на Византия към Варненския поход²⁵. Пьотр Врубел разглежда участието на държавите от западните Балкани в антиосманските кампании от 1443–1444 г. и последиците за тях след битката при Варна²⁶. Дануга Куирини-Поплавска проследява участието на Венеция в антитурските акции от 1440–1444 г.²⁷ Йежи Григел отразява чешката историография от XV–XVI в. по въпроса²⁸. Лидия Корчака анализира отношението на Великото Литовско княжество към турските проблеми през XV в.²⁹ Кшищоф Бойко разглежда опитите за привличането на Московското княжество към антитурските коалиции

в периода 1437–1472 г.³⁰ Представеният сборник представлява едно значимо достижение на полската историография по проблематиката. В него са включени доста стойностни изследвания, чиято тематика до този момент е слабо позната в българската книжнина. Може би като най-значимо заглавие трябва да се отбележи проучването на Йежи Григел. Авторът коментира всички чешки извори от XV–XVI в. по въпроса. Използването на изследванията от този сборник от българските изследователи по проблематиката е задължително.

В настоящата статия искам да отбележа няколко монографични изследвания, които също имат някакво отношение към коментираната проблематика. Роман Хек разглежда ягелонската кандидатура за чешкия престол в периода 1438–1444 г.³¹ Ана Сохацка изследва живота и делото на Ян от Чижова³². Акцентът на проучването пада върху годините, когато той е наместник на крал Владислав Варненчик в Полша. Леополд Келановски се опитва да докаже легендата, че кралят се е спасил от сражението при Варна и се е установил на о. Мадейра³³. Збигниев Швиенх също разглежда тази хипотеза като вероятност³⁴. На по-късен етап последователите на тази теория стигат и по-далеч, като считат, че самият Христофор Колумб е син на полско-унгарския владетел. В друго свое изследване авторът на настоящата статия вече коментира този въпрос и счита, че подобни твърдения граничат с фантазия³⁵. От изключително значение е изследването на Анджей Грабски, в което авторът разглежда Полша през XIV–XV в. в представите на Западна Европа³⁶. Въз основа на значително количество изворов материал, Грабски проследява и отзвук от битката при Варна в европейските държави. По мое скромно мнение, въпреки че това проучване не е конкретно за събитията от 1443–1444 г., то е едно от най-значимите по проблематиката.

Както упоменах в увода, представеният преглед не претендира да е напълно изчерпателен. Тук разгледах най-важните изследвания по въпроса за кръстоносните походи от 1443–1444 г., от които се вижда, че темата е силно застъпена в полската историография от XX в. и именно там са направени едни от най-значимите проучвания. Това е нещо нормално, тъй като Владислав III Ягелончик е преди всичко полски владетел. Издадени са няколко монографии, два тематични сборника и десетки отделни статии и студии. Смяя да твърдя, че българските и полските историци са дали най-значим принос по разработването на проблематиката.

БЕЛЕЖКИ/NOTES

¹ Митев, Н. Походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. в българската историография. – В: Сб. България, българите и Европа – мит, история, съвремие. Т. 9. Велико Търново (под печат).

² Grzegorzewski, J. Grob Warnencyka. Krakow, 1911.

- ³ **Шкорпил, Х. и К.** Владислав Варненчик 1444–1923. Варна, 1923, с. 13–14.
- ⁴ **Dąbrowski, J.** Władysław I Jagiełlonczyk na Węgrzech (1440–1444). Krakow, 1922.
- ⁵ **Коларов, Хр.** Някои въпроси от подготовката в Унгария на първия антитурски поход на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. – Трудове на Висшия педагогически институт „Братя Кирил и Методий“ (Велико Търново), VII, (1969–1970), с. 73–108.
- ⁶ **Шкорпил, Х. и К.** Походът на Владислава през България в 1444 г. и битката при Варна. – В: Сражението при Варна 1444 г. Варна, 1908, с. 48–67; **Димитров, Г.** Сражението при Варна в 1444 г. – Известия на Варненското археологическо дружество (Варна), 1, (1908), с. 8–46; **Димитров, Г.** Сражението при Варна в 1444 г. (според очевидеца Параспондилос Зотикос и според Иерекса) с притурка: Варненските черкви и гробът на Владислав. – Известия на Варненското археологическо дружество (Варна), 3, (1910), с. 49–85.
- ⁷ **Halecki, O.** The Crusade of Varna. A discussion of controversial. New York, 1943.
- ⁸ **Pall, F.** Ciriaco d'Ancona e la crociata contro I Turchi. – Bulletin historique de l'Academie Roumaine, XX, (1938).
- ⁹ **Prochaska, A.** Uwagi Krytyczne o klesce Warnenskiej. – In: Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego, T. XXXIX, p. 1–60.
- ¹⁰ **Dąbrowski, J.** L'annee 1444. Buletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de philologie – classe d'histoire et de philosophie. Cracovie, 1952, 3; **Dąbrowski, J.** Rok 1444. Spor o traktat Segedynski. Wrocław-Warszawa-Krakow, 1966.
- ¹¹ **Halecki, O.** The Crusade of Varna. A discussion of controversial. New York, 1943; **Halecki, O.** Spor o Warnencyka. – Teki Historyczne (Londyn), IX, (1958), p. 16–34.
- ¹² По въпроса вж. **Цветкова, Б.** Обзор на основните османски източници от XV в. за походите на Владислав Варненчик и Янош Хуняди през 1443–1444 г. – В: Сб. „Варна 1444“. С., 1969, с. 168–190; **Иналджък, Х.** Епохата на султан Мехмед II Завоевателя. С., 2000, с. 26–83; **Писание за верските битки на султан Мурад, син на Мехмед хан.** Превод от осм.-тур. Мария Калицин. С., 1992, с. 66–70.
- ¹³ **Potkowski, E.** Warna 1444. Warszawa, 1990.
- ¹⁴ **Swoboda, W.** Warna 1444. Krakow, 1994.
- ¹⁵ **Swoboda, W.** Znowu o Warnie. – Roczniki Historyczne, XLIX (1983), 1985, p. 168–178.
- ¹⁶ **Olejnik, K.** Władysław III Warnencyk (1424–1444). Szczecin, 1996. През 2007 г. книгата е преиздадена – вж. **Olejnik, K.** Władysław III Warnencyk (1424–1444). Krakow, 2007.
- ¹⁷ **Митев, Н.** Походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. в българската историография. – В: Сб. България, българите и Европа – мит, история, съвремие. Т. 9. Велико Търново (под печат).
- ¹⁸ **Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną.** Krakow, 1995.
- ¹⁹ **Wyrozumski, J.** Polska czasy Władysława Warneczyka. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 7–14.
- ²⁰ **Baczowski, K.** Stosunek leopoldyńskiej linii Habsburgów do walki o tron węgierski po śmierci Albrechta II. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 15–33.
- ²¹ **Mruk, W.** Burgindia Filipa Dobrego wobec agresji tureckie (1419–1444). – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 35–42.
- ²² **Sroka, S.** Turecko-węgierskie rokowania pokojowe w roku 1444 w świetle najnowszej historiografii węgierskiej. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 43–46.

²³ **Hauziński, J.** Odbudowa państwa Osmanów i jego organizacja wojskowa w I połowie XV wieku. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 47–58.

²⁴ **Prinzig, G.** Bemerkungen zum spätbyzantinischen Poem über die Schlacht von Varna. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 59–72.

²⁵ **Salamon, M.** Bizancjum wobec wyprawy warneńskiej. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 73–94.

²⁶ **Wrobel, P.** Udział państw zachodnich Bałkanów w wyprawach antytureckich Władysława Jagiellończyka I następstwa klęski warneńskiej dla położenia politycznego. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 95–110.

²⁷ **Quirini-Popławska, D.** Republika Wenecka wobec akcji antytureckiej w latach 1440–1444 (na tle sytuacji politycznej w Europie). – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 111–130.

²⁸ **Grygiel, J.** Echa bitwy warneńskiej w historiografii czeskiej XV i XVI wieku. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 131–142.

²⁹ **Korczak, L.** Znajomość spraw tureckich w Wielkim w Wielkim Księstwie Litewskim w XV wieku. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 143–148.

³⁰ **Bojko, K.** Próby wciągnięcia Księstwa Moskiewskiego do koalicji antytureckiej w latach 1437–1472. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 149–160.

³¹ **Heck, R.** Tabor a kandydatura Jagiellonska w Czechach (1438–1444). Wrocław, 1964.

³² **Sochacka, A.** Jan z Chiczowa namestnik Władysława Warnencyzka. Lublin, 1993.

³³ **Kelanowski, L.** Odyseja Władysława Warnencyzka. Londyn, 1991.

³⁴ **Swiench, Z.** Ostatni krzyżowiec europy. Oddychający sarkofag Warnencyzka? Krakow, 1995.

³⁵ **Митев, Н.** Съдбата на Владислав III Ягело след битката при Варна? Според няколко известни исторически извори. – Исторически преглед, 3–4, (2012), с. 27–32.

³⁶ **Grabski, A.** Polska w opiniach Europy zachodniej XIV–XV. w. Warszawa, 1968.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES:

Димитров, Г. Сражението при Варна в 1444 г. – Известия на Варненското археологическо дружество (Варна), 1, (1908), с. 8–46. [Dimitrov, G. Srazhenieto pri Varna v 1444 g. – Izvestiya na Varnenskoto arheologicheskoto druzhestvo (Varna), 1, (1908), s. 8–46.]

Димитров, Г. Сражението при Варна в 1444 г. (според очевидеца Параспондилос Зотикос и според Иерекса) с притурка: Варненските черкви и гробът на Владислав. – Известия на Варненското археологическо дружество (Варна), 3, (1910), с. 49–85. [Dimitrov, G. Srazhenieto pri Varna v 1444 g. (spored ochevidetsa Paraspondilos Zotikos i spored Iereksa) s priturka: Varnenskite cherkvi i grobat na Vladislav. – Izvestiya na Varnenskoto arheologicheskoto druzhestvo (Varna), 3, (1910), s. 49–85.]

Иналджък, Х. Епохата на султан Мехмед II Завоевателя. С., 2000. [Inaldzhak, H. Epohata na sultan Mehmed II Zavoevatelja. S., 2000.]

Митев, Н. Съдбата на Владислав III Ягело след битката при Варна? Според няколко известни исторически извори. – Исторически преглед, 3–4, (2012), с. 27–32. [Mitev, N. Sadbata na Vladislav III Yagelo sled bitkata pri Varna? Spored nyakolko izvestni istoricheski izvori. – Istoricheski pregled, 3–4, (2012), s. 27–32.]

Митев, Н. Походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. в българската историография. – В: Сб. България, българите и Европа – мит, история, съвремие. Т. 9. Велико Търново (под печат). [Mitev, N. Pohodite na Vladislav Varnenchik ot 1443–1444 g. v balgarskata istoriografiya. – V: Sb. Bulgariya, balgarite i Evropa – mit, istoriya, savremie. T. 9. Veliko Tarnovo (pod pechat).]

Коларов, Хр. Някои въпроси от подготовката в Унгария на първия антитурски поход на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. – Трудове на Висшия педагогически институт „Братя Кирил и Методий“ (Велико Търново), VII, (1969–1970), с. 73–108. [Kolarov, Hr. Nyakoi vaproshi ot podgotovkata v Ungariya na parviya antiturski pohod na Vladislav Varnenchik ot 1443–1444 g. – Trudove na Visshiya pedagogicheski institut „Bratya Kiril i Metodiy“ (Veliko Tarnovo), VII, (1969–1970), s. 73–108.]

Писание за верските битки на султан Мурад, син на Мехмед хан. Превод от осм.-тур. Мария Калицин. С., 1992. [Pisanie za verskite bitki na sultan Murad, sin na Mehmed han. Prevod ot osm.-tur. Mariya Kalitsin. S., 1992.]

Цветкова, Б. Обзор на основните османски източници от XV в. за походите на Владислав Варненчик и Янош Хуняди през 1443–1444 г. – В: Сб. „Варна 1444“. С., 1969, с. 168–190. [Tsvetkova, B. Obzor na osnovnite osmanski iztochnitsi ot XV v. za pohodite na Vladislav Varnenchik i Yanosh Hunyadi prez 1443–1444 g. – V: Sb. „Varna 1444“. S., 1969, s. 168–190.]

Шкорпил, Х. и К. Походът на Владислава през България в 1444 г. и битката при Варна. – В: Сражението при Варна 1444 г. Варна, 1908, с. 48–67. [Shkorpil, H. i K. Pohodat na Vladislava prez Bulgariya v 1444 g. i bitkata pri Varna. – V: Srazhenieto pri Varna 1444 g. Varna, 1908, s. 48–67.]

Шкорпил, Х. и К. Владислав Варненчик 1444–1923. Варна, 1923. [Shkorpil, H. i K. Vladislav Varnenchik 1444–1923. Varna, 1923.]

Baczkowski, K. Stosunek leopoldyckiej linii Habsburgów do walki o tron węgierski po śmierci Albrechta II. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 15–33.

Bojko, K. Próby wciągnięcia Księstwa Moskiewskiego do kolicji antytureckiej w latach 1437–1472. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 149–160.

Grabski, A. Polska w opiniach Europy zachodniej XIV–XV w. Warszawa, 1968.

Grygiel, J. Echa bitwy warneńskiej w historiografii czeskiej XV i XVI wieku. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 131–142.

Grzegorzewski, J. Grob Warnencyka. Krakow, 1911.

Dąbrowski, J. Władysław I Jagiellonczyk na Węgrzech (1440–1444). Krakow, 1922.

Dąbrowski, J. L'annee 1444. Buletin International de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de philologie – classe d'histoire et de philosophie. Cracovie, 1952.

Dąbrowski, J. Rok 1444. Spor o traktat Segedynski. Wrocław-Warszawa-Krakow, 1966.

Halecki, O. The Crusade of Varna. A discussion of controversial. New York, 1943.

- Halecki, O.** Spor o Warnencyka. – Teki Hystoriczne (Londyn), IX, (1958), p. 16–34.
- Hauzicki, J.** Odbudowa państwa Osmanów i jego organizacja wojskowa w I połowie XV wieku. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 47–58.
- Heck, R.** Tabor a kandydatura Jagiellonska w Czechach (1438–1444). Wrocław, 1964.
- Kelanowski, L.** Odyseja Władysława Warnencyka. Londyn, 1991.
- Korczak, L.** Znajomość spraw tureckich w Wielkim w Wielkim Księstwie Litewskim w XV wieku. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 143–148.
- Mruk, W.** Burgindia Filipa Dobrego wobec agresji tureckiej (1419–1444). – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 35–42.
- Olejnik, K.** Władysław III Warnencyk (1424–1444). Szczecin, 1996.
- Olejnik, K.** Władysław III Warnencyk (1424–1444). Krakow, 2007.
- Pall, F.** Ciriaco d'Ancona e la crociata contro I Turchi. – Bulletin historique de l'Academie Roumaine, XX, (1938).
- Potkowski, E.** Warną 1444. Warszawa, 1990.
- Prinzig, G.** Bemerkungen zum spätbyzantinischen Poem über die Schlacht von Varna. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 59–72.
- Prochaska, A.** Uwagi Krytyczne o klesce Warnenskiej. – In: Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego, T. XXXIX, p. 1–60.
- Quirini-Poplawska, D.** Republika Wenecka wobec akcji antytureckiej w latach 1440–1444 (na tle sytuacji politycznej w Europie). – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 111–130.
- Salamon, M.** Bizancjum wobec wyprawy warnenskiej. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 73–94.
- Sochacka, A.** Jan z Chiczoza namiestnik Władysława Warnencyka. Lublin, 1993.
- Sroka, S.** Turecko-węgierskie rokowania pokojowe w roku 1444 w świetle najnowszej historiografii węgierskiej. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 43–46.
- Swiench, Z.** Ostatni krzyżowiec Europy. Oddychający sarkofag Warnencyka? Krakow, 1995.
- Swoboda, W.** Warną 1444. Krakow, 1994.
- Swoboda, W.** Znowu o Warnie. – Roczniki Historyczne, XLIX (1983), 1985, p. 168–178.
- Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną.** Krakow, 1995.
- Wróbel, P.** Udział państw zachodnich Bałkanów w wyprawach antytureckich Władysława Jagiellończyka I następstwa klęski warnenskiej dla położenia politycznego. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 95–110.
- Wyrozumski, J.** Polska czasów Władysława Warnencyka. – In: Świat chrześcijański i turcy osmańscy w dobie bitwy pod Warną. Krakow, 1995, p. 7–14.